

Toni Malminen – Sakari Wuolijoki (toim.)

Oikeus, kirjastot ja kulttuuri

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

www.lakimiesyhdistys.fi

© Suomalainen Lakimiesyhdistys, kirjoittajat sekä kuvaajat ja kuvaoikeuksien haltijat

Kannen taideteos Outi Leinonen: *Opus*, keramiikkaa, 1998

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen omistuksessa, julkaistu taiteilijan luvalla

Kuva: Jani Laukkanen

Kannen suunnittelu: Elina Malmi

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISSN-L 0356-7222

ISSN 0356-7222

IBSN 978-951-855-379-6

Oy Nord Print Ab, Helsinki 2019

Marianne Vasara-Aaltonen

Kun Kuopiossa lakikirjoja kaupattiin: oikeudellisen kirjallisuuden omistaminen 1800-luvun huutokauppaluetteloiden valossa

1. Johdanto

Oikeudellinen kirjallisuus ja oikeudelliset kirjastot mielletään helposti juristien alueeksi. Tässäkin kirjassa oikeudellisia kirjastoja pohditaan nimenomaan lakimiesten kautta. Oikeushistorian tutkimuksessa on kuitenkin alettu enenevässä määrin ottamaan huomioon myös maallikoiden rooli oikeudellisessa toiminnassa.¹ 1800-luvun Suomen maallikkovaltaisessa oikeuskulttuurissa oikeudellisten tehtävien hoitaminen ei ollut yksin yliopistokoulutettujen juristien varassa.² Tästä todistavat myös nimenomaan maallikoille suunnatut oikeudelliset käsikirjat, joita ilmestyi useita 1800-luvulla. Maallikoiden oikeudellisen osaamisen jäljittäminen on kuitenkin usein vaikeampaa kuin koulutettujen juristien. Yksi tapa lähestyä aihetta on selvittää oikeudellisen kirjallisuuden omistamista. Millaiset henkilöt jossain tietyssä yhteisössä omistivat oikeudellista kirjallisuutta? Oikeudellinen kirjallisuus ja sen levinneisyys muodostavat mielenkiintoisen kurkistusaukon siihen, millaisia lähteitä juristit ja muut oikeuden kanssa tekemisissä olleet henkilöt käyttivät päivittäisessä työssään tai satunnaisia toimeksiantoja hoitaessaan. 1700-luvun osalta oikeudellisen kirjallisuuden omistusta on kuvattu Mia Korpiolan artikkelissa tässä teoksessa.³

¹ Tämä artikkeli on kirjoitettu Turun yliopistossa Suomen Akatemian rahoittaman ”Oikeudellinen tieto ja taito Suomessa n. 1750–1920: Tapaustutkimus kansan oikeudellisesta osaamisesta esimodernissa Euroopassa” -projektin (309055) puitteissa. Kiitän lämpimästi projektin jäseniä Mia Korpiolaa, Kirsi Vainio-Korhosta, Anna Kuusminia ja Tuomas Jussilaa artikkelin aiemmasta versiosta saamistani hyödyllisistä kommentteista.

² Oikeudellista osaamista arvioitaessa on hyötyä niin sanotusta oikeudellisen tietotaidon käsitteestä, josta englanniksi käytetään usein nimitystä *legal literacy*, oikeudellinen lukutaito. Käsitteellä viitataan kykyyn ymmärtää oikeudellisia tekstejä ja lausumia sekä kykyyn osallistua oikeudelliseen toimintaan. Nämä taidot eivät kuulu yksinomaan juristeille, vaan myös maallikoilla oli vaihtelevissa määrin kykyä ja mahdollisuuksia hankkia oikeudellista osaamista. *Legal literacy* tuokin esille sen laajan kirjon oikeudellista osaamista koulutetun juristin ja täydellisen oikeudellisen ummikon välillä. Ks. Mia Korpiola, Introduction, s. 1–16 teoksessa Mia Korpiola (ed.), *Legal Literacy in Premodern European Societies*. Palgrave Macmillan 2019 (Korpiola 2019a), s. 4–7.

³ Ks. 1700-luvun osalta myös Mia Korpiola, *Legal Literates in Eighteenth-Century Swedish Towns: Evidence of Book Ownership in Estate Inventories* (Helsinki, Oulu, Porvoo, and Kokkola), s. 147–189 teoksessa Korpiola (ed.) 2019 (Korpiola 2019b); Jyrki Hakapää, Jokamiehen lakikirjasta taloustieteen harvinaisuuksiin. Kauppi-

Tässä artikkelissa pohdin oikeudellisen kirjallisuuden omistamista 1800-luvulla. Tarkastelen sekä oikeudellisen koulutuksen saaneita että maallikoita, jotka omistivat oikeudellista kirjallisuutta. Aihetta voidaan lähestyä muun muassa perukirjoja ja huutokauppaluetteloita tutkimalla, vaikka näissä lähdeaineistoissa omat ongelmansa onkin, eikä kirjaomistusta voida täysin aukottomasti jäljittää niistä.⁴ Huutokauppaluettelot täydentävät perukirjoista saatavaa tietoa ja tuovat esille sen, kuinka kirjallisuus liikkui ihmisten välillä. Toisin kuin perukirjat, jotka kertovat vain kirjan omistuksesta, huutokauppaluettelot kertovat ostajan aktiivisesta tiedonintressistä hankittavia kirjoja kohtaan.⁵ Kun lukeminen yleistyi 1700-luvun lopulla, porvaristo ryhtyi Suomessakin hankkimaan kirjoja myös kirjahuutokaupoista. Kirjan elinkaari saattoi olla pitkä ja kirjat kulkivat monien käsien kautta.⁶ Tämä koski myös oikeudellista kirjallisuutta. Käytän esimerkkinä Kuopion kaupunkia ja tutkin sen huutokauppaluetteloita. Niistä piirtyy kuva siitä, minkä tyyppistä oikeudellista kirjallisuutta kaupungissa kiersi, ketkä sitä omistivat ja miten kirjallisuus vaihtoi omistajaa. Huutokauppaluetteloista löytyvä oikeudellinen kirjallisuus kertoo paitsi kirjojen omistamisesta myös oikeuskulttuurista 1800-luvun suomalaisessa kaupunkiyhteisössä.

Kuopion kaupunki perustettiin ensimmäisen kerran 1650-luvulla Ruotsin suurvaltakaudella, jolloin Suomen kenraalikuvernööri Per Brahe (1602–1680) perusti kaupunkeja Kaajanin vapaaherrakuntaansa. Kuopio ei kuitenkaan kehittynyt toivotulla tavalla, mutta nimellisesti se pysyi kaupunkina 1680-luvun reduktioon saakka. Lopullisesti Kuopio sai kaupunkioikeudet 1700-luvun lopulla kuningas Kustaa III:n kaudella. Vielä 1800-luvun alussa Kuopio oli pieni, vajaan tuhannen asukkaan kaupunki. Se kasvoi kuitenkin huomattavasti vuosisadan kuluessa: vuonna 1850 asukkaita oli noin 3 000 ja 1880-luvulla oltiin noin 8 000 asukkaassa. Vuosisadan lopulla väkiluku oli jo noin 12 000; asukasluku nousi 1800-luvulla Kuopiossa nopeammin kuin muissa suomalaiskaupungeissa keskimäärin. Muun muassa Saimaan kanavan avautuminen 1850-luvulla ja sitä seurannut kaupankäynnin lisääntyminen kiihdyttivät väestönkasvua. Kuopio oli myös tärkeä 1800-luvun kansallisessa heräämisessä. 1840-luvulla koulutukseen satsattiin perustamalla köyhien tyttöjen ja köyhien poi-

den hyötykirjallisuus 1700-luvun jälkipuoliskon Helsingissä, s. 64–82 teoksessa Cecilia af Forselles – Tuija Laine (toim.), Kirjakulttuuri kaupungissa 1700-luvulla, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2008. Oikeudellisesta kirjallisuudesta kirjahuutokaupoissa esimodernissa Norjassa, ks. Gina Dahl, *The Market for Books in Early Modern Norway: The Case of Juridical Literature*, s. 187–205 teoksessa Malcolm Walsby – Natasha Constantinidou (eds.), *Documenting the Early Modern Book World. Inventories and Catalogues in Manuscript and Print*. Brill 2013.

⁴ Ks. esim. Jessica Parland-von Essen, Kirjanomistus kulttuurihistoriallisen tutkimuksen kohteena. Helsingiläiset ja heidän kirjansa 1700-luvulla, s. 10–34 teoksessa af Forselles – Laine (toim.) 2008, s. 11–14.

⁵ Minna Ahokas – Cecilia af Forselles – Jyrki Hakapää – Tuija Laine – Ilkka Mäkinen – Jessica Parland-von Essen, *Book Ownership Sources in Finland During the 1700s*, s. 9–13 teoksessa Cecilia af Forselles – Tuija Laine (eds.), *The Emergence of Finnish Book and Reading Culture in the 1700s*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2011, s. 12.

⁶ Ks. esim. Hakapää 2008, s. 69; Tuija Laine, Kolportöörejä ja kirjakauppiaita. Kirjojen hankinta ja levitys Suomessa vuoteen 1800. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2006, s. 275–276.

kien koulut, muuttamalla triviaalikoulu ala- ja yläalkeiskouluiksi sekä perustamalla lukio. Lisäksi Kuopiossa toimi yksityiskouluja. Samoihin aikoihin, 1840-luvulta eteenpäin, Kuopioon perustettiin myös useita sanomalehtiä. Yksi tärkeimmistä fennomaaneista, filosofi, kirjailija ja valtiomies Johan Vilhelm Snellman (1806–1881), vaikutti merkittävästi Kuopiossa 1840-luvulla. Myös kirjailija ja naisasianainen Minna Canth (1844–1897) oli tärkeä yhteiskunnallinen vaikuttaja Kuopiosta.⁷

Tätä kirjoitusta varten olen käynyt läpi Kuopion kaupungin huutokauppaluettelot vuosilta 1840–1900.⁸ Toisin kuin esimerkiksi Tukholmassa, suomalaisissa kaupungeissa ei ollut erillisiä kirjahuutokauppakamareita.⁹ Kuopiolaisten kirjoja kaupattiin siis kaupungin yleisessä huutokauppakamarissa. Yleensä kirjat olivat myynnissä osana muuta konkurssipesän tai kuolinpesän omaisuutta, joskus kyseessä oli nimenomaan kirjahuutokauppa. Seuraavassa tarkastelen, mitä oikeudellista kirjallisuutta Kuopiossa huutokaupattiin, keille kirjat olivat aiemmin kuuluneet ja ketkä niitä ostivat. Lopuksi nostan esille joitain huomioita siitä, millaisena oikeudellisen kirjallisuuden omistaminen 1800-luvun pienehkössä suomalais-kaupungissa näyttäytyy, ja mitä se kertoo suomalaisesta oikeuskulttuurista.

2. Huutokaupatut oikeudelliset kirjat

Kuuden vuosikymmenen ajanjaksolta luetteloista löytyi yhteensä 38 huutokauppaa, joissa myynnissä oli myös oikeudellista kirjallisuutta. Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa kirjat on jaettu tyypeittäin viiteen eri ryhmään.¹⁰

Yhden selkeimmän aineiston muodostavat lakikirjat ja lakikokoelmat. Niitä oli myynnissä lähes jokaisessa tarkastelluista huutokaupoista. Kun suomalaisten kaupunkilaisten kirjaomistusta ennen vuotta 1830 on tutkittu perukirjojen perusteella, lakikirja paljastui kolmanneksi yleisimmäksi kirjaksi. Vain virsikirja ja Raamattu menivät edelle, lakikirjan perässä seurasi muita uskonnollisia kirjoja.¹¹ Lakikirjojen suosio käy selväksi myös Kuopion aineistosta. Niitä myytiin kuopiolaishuutokaupoissa yhteensä 31 kappaletta. Yleisin

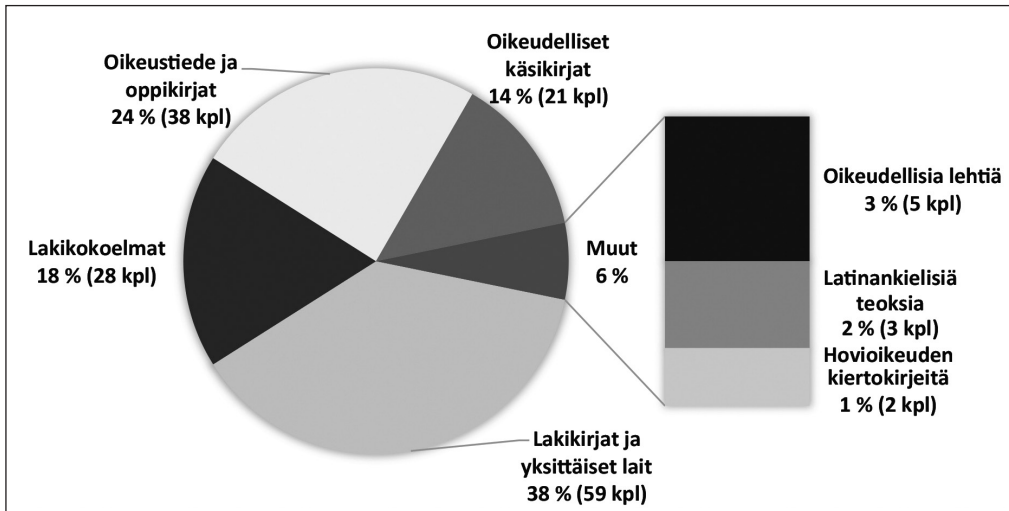
⁷ Pekka Lappalainen, Kuopion historia I. Kuopion kaupungin esivaiheet ja perustamistoimet. Kustannuskiila Oy 1982, s. 61–62, 97–105; Pekka Toivanen, Kuopion historia 2. Savon residenssistä valtuusmiesten aikaan. Kuopion kaupunki 2000, s. 14–18, 80, 85, 89–90, 323–349, 379–384, 407–417; Ilkka Nummela, Kuopion historia 3. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875–1918. Kustannuskiila Oy 1989, s. 12, 456–460.

⁸ Huutokauppapöytäkirjat, Cb:1-18, Kuopion maistraatin arkisto, Kansallisarkisto Joensuu [KA Joensuu].

⁹ Tukholman osalta ks. Anita Ankarcrona, Bud på böcker. Bokauktioner i Stockholm 1782–1801. Stockholms universitet 1989.

¹⁰ Samassa huutokaupassa myydyt useampiosaiset teokset olen laskenut tässä yhdeksi teokseksi. Samoin kahdelle yksittäiselle ostajalle myydyt 26 kpl vaivahoitoasetusta ja 20 kpl asevelvollisuuslakia olen laskenut kunkin vain yhden kerran tässä yhteydessä, sillä muuten kokonaiskuva vääristyisi liikaa.

¹¹ Jussi Nuorteva, Mitkä kirjat levisivät kansan käteen? Opusculum: Kirja- ja oppihistoriallinen aikakauskirja 8 1988, s. 92–110, 96–97. Ks. m. Korpiola 2019b, s. 167–171.

Kuvio 1: Kuopiossa vuosina 1840–1900 huutokaupatut oikeudelliset kirjat jaoteltuna eri ryhmiin.

lakikirja oli Ruotsin vuoden 1734 laki¹² – yleensä ruotsinkielisenä, muutamaan otteeseen myös suomeksi. Yhdessä huutokaupassa myytiin myös maan- ja kaupunkilaki (annettu vuosina 1442 ja n. 1350) sekä vielä varhaisemmat maakuntalait, Itä- ja Länsi-Götanmaan lait (peräisin 1200-luvulta).¹³

Näiden lisäksi myynnissä oli erinäisiä lakikokoelmia ja kuninkaallisten kirjeiden kokoelmia, yhteensä 28 kappaletta, joista osa käsitti useamman niteen. Usein luetteloon on merkitty vain ”lagsamling”, mutta esimerkiksi Reinhold Gustaf Modéen (1698–1752), J. J. Saurénin sekä muutaman muun toimittamat kokoelmat mainitaan myös nimeltä. Lakikirjojen ja -kokoelmien lisäksi huutokaupoissa oli tarjolla myös yksittäisiä lakeja ja asetuksia painettuina. Kansakouluopettaja W. Kukkosen kirjavarastosta löytyi 26 kappaletta vai-vaishoitoasetusta ja 20 kappaletta asevelvollisuuslakia.¹⁴ Kirkkolakia myytiin huutokaupoissa vuonna 1856 ja 1877.¹⁵ Ensimmäisessä lienee kyse vuoden 1686 kirkkolaista, jälkimmäisessä kaupassa saatettiin myydä myös vuoden 1869 uutta kirkkolakia. Sotalainsäädäntöä (*krigsartiklar / krigslagen*), konkurssilaki sekä maanmittaussäädöksiä löytyi niin ikään parista huutokaupasta kutakin ja yhdessä huutokaupassa myytiin Ruotsin perustuslait (*Sve-*

¹² Lakikirjoihin viitattiin monin eri nimityksin: Sveriges Lag / Lagboken / Finska lagböcker / Lagbok på finska / Lagbok / Svensk Lagbok / Svensk lag / 1734 Svensk Lag / 1734 års lag / Diverse lagböcker / Sveriges Rikes Lag / Lakikirja / Suomen laki / 1734 v. laki.

¹³ Huutokauppa 29.9.1877, Cb:7 1875–1878, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu. Ks. keskiaikaisten lakien omistuksesta myös Korpiola 2019b, s. 167–168.

¹⁴ Huutokauppa 3.5.1881, Cb:8 1879–1882, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

¹⁵ Huutokauppa 13.–15.5.1856, Cb:3 1854–1861; huutokauppa 29.9.1877, Cb:7 1875–1878, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

riges Grundlagar). Vuonna 1848 olisi tarjolla ollut myös Vaasan hovioikeuden kiertokirjeitä ("Vasa Hofrätts universaler"), mutta nämä eivät menneet kaupaksi. Lähes kolmekymmentä vuotta myöhemmin "3 band Wasa hofrätts sirkulärer" löysivät sen sijaan uuden omistajan.¹⁶

Lakien ja muun säädösaineiston lisäksi huutokaupoissa liikkui muutamia oikeustieteellisiä teoksia. Johan Gabriel von Bonsdorffin (1795–1873) kolmiosainen kameraalilainopin kirja *Stor-Furstendömet Finlands Kameral-Lagfarenhet* (1833) oli aikansa kattavimpia oikeustieteellisiä teoksia Suomessa.¹⁷ Bonsdorffin työ oli myynnissä seitsemässä huutokaupassa, ja lisäksi myös Kuopion perukirja-aineistosta löytyy lukuisia mainintoja Bonsdorffin kameraalilainopista. Osia Matthias Caloniuksen (1738–1817) viisiosaisesta *Opera omnia*-ta (1829–1836), joka oli koottu hänen väitöskirjoistaan ja lausunnoistaan Ruotsin korkeimman oikeuden jäsenenä ja autonomisen Suomen prokuraattorina, oli myynnissä kahdessa huutokaupassa.¹⁸ Kahdessa huutokaupassa viitataan Caloniuksen töihin sen tarkemmin yksilöimättä: "5 band Calonii arb." ja "Caloni handskrivnen arbeten". Yhden kerran oli myynnissä Carl Adolf Forseliuksen työoikeudellinen väitöskirja *Om arbetsbeting* (1840) Adolf W. Carlsonin vero-oikeudellinen *Grundskatterna, deras uppkomst och rätta natur* (1871), sekä Wilhelm Rosenborgin luennot *Om riksdagar* (1863). Tarkemmin erittelemättä mainitaan yhdessä huutokaupassa "kyrko- och kamerallagfarenhet", jolla saatetaan viitata Ch. Wählinin kirkko-oikeudelliseen *Handbok uti Svenska Kyrko lagfarenheten* (1799) sekä edellä mainittuun Bonsdorffin kameraalilainoppiin.

Oikeustieteellisten aikakauskirjojen myyntiin viittaavat maininnat "Juridisk arkivet 18 band", "Juridist arhif", "1 Palmen Juridisk arh", "Naumanns tidskrift" sekä "Juridiska fören. tidskrift". Oppikirjoista Kuopion huutokaupoissa oli Fredrik Gustaf Georg Schreveliuksen (1799–1865) *Lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilrätt I–III* (1844–1849), jonka Kuopion lukion kirjasto huusi vuonna 1854, sekä Carl Olof Delldénin *Rättegångs-sättet i Sverige framställt till vägledning för dem som studera lagfarenheten* (1842).

Eksoottisempia opuksia, joista ei välttämättä ollut apua päivittäiseen työhön oikeudellisissa tehtävissä, olivat Ciceron *De legibus libri III*, P. Brunmarkin *Elementa jurisprudentiae naturaliso*, "3 band Romersk privaträtt", joku Samuel Pufendorfin (1632–1694) teoksista, johon viitattiin vain maininnalla "1 band Puffendorff", sekä "Eklunds romerska privaträtt", jolla viitattaneen Carl Ewert Ekelundin luentoihin *Föreläsningar öfver romerska privaträtten I–III* (1850–1851, toimittanut J. Palmén).¹⁹

¹⁶ Huutokauppa 16.–19.10.1848, Cb:1 1840–1850; huutokauppa 29.9.1877, Cb:7 1875–1878, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

¹⁷ Lars Björne, *Brytningstiden. Den nordiska rättsvetenskapens historia, Del II 1815–1870*. Institutet för rätts-historisk forskning 1998, s. 211.

¹⁸ Lars Björne, *Patrioter och institutionalister, Den nordiska rättsvetenskapens historia, Del I Tiden före år 1815*, Institutet för rätts-historisk forskning 1995, s. 385.

¹⁹ Björne 1998, s. 447.

Yksi tärkeä kirjatyyppe, jota huutokaupoista säännöllisesti esiintyi, olivat tavallisille kansalaisille suunnatut oikeudelliset käsikirjat. Tätä tyyppiä edustaa Robert von Trappin *Den unge juristen eller juridisk handbok för medborgare af alla klasser i Finland* (1833)²⁰, jota oli myynnissä kolmessa huutokaupassa (joista yhdessä kaksi kappaletta). Lisäksi omistajaa vaihtoi kirja nimeltä ”Asijanaiaia”, mikä viitanee Trappin kirjan suomennokseen *Asianajaja, eli Lain-opillinen käsi-kirja Suomen kansalle* (1847)²¹. Kuopion perukirja-aineisto kertoo vielä useammista henkilöistä, jotka omistivat kyseisen teoksen ruotsinkielisenä.²² Johan Adolf Thurgrenin (1816–1898) oikeudellisia käsikirjoja myytiin kaksi (*Handbok* ja *Juridisk hjälpreda*). Yhden kerran mainitaan Carl Backmanin *Juridisk Handbok omfattande tviste-, utsöknings- och rättegångsmål* (1808), Nils Lundequistin *Juridisk handbok för medborgare af alla klasser* (1833) sekä Johan Kristian Svanljungin *Ny juridisk handbok för alla medborgare af alla samhällsklasser i Finland* (1873 ja 1882). Vuonna 1900 huutokaupattiin ”uusi käsikirja lainopissa”, mikä viitanee suomennokseen Svanljungin teoksesta (1874 ja 1882). Kerran myytiin ”Medborgerlig handbok”, jolla luultavasti tarkoitetaan oikeustieteen professorin, ja sittemmin prokuraattorin ja senaatin oikeusosaston varapuheenjohtajan, Johan Philip Palménin (1811–1896) kirjaa *Juridisk handbok för medborgerlig bildning* (1859).

Ranskalaisia oikeudellisia käsikirjoja tutkineet Laetitia Guerlain ja Nader Hakim jakavat käsikirjat niihin, jotka tarjosivat käytännönläheistä opastusta oikeudellisten asioiden hoitamiseen, ja niihin, joilla oli tarkoitus yleisemmin valistaa kansalaista lainsäädännöstä ja yhteiskunnasta.²³ Palménin teos edustaa juurikin tätä jälkimmäistä käsikirjatyyppeä. Siinä tarkoituksena on valistaa tavallista kansalaista muun muassa valtiosäännöstä, oikeusjärjestelmän perusteista ja toiminnasta, oikeustieteen jaotteluista ja voimassa olevasta vuoden 1734 laista. Palmén korostaa, että lain noudattaminen edellyttää myös tuntemusta sen perusteista, historiasta ja yhteiskunnallisesta kontekstista. Hän haluaa välittää tietoa näistä tavalliselle kansalaiselle, joka ei muuten pääsisi perille niistä taustatekijöistä, jotka väistämättä vaikuttavat tämän oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Oikeuden perustuntemus olikin Palménin mielestä otettava osaksi kansalaissivistystä (*medborgerlig bildning*).²⁴ Palménin työ poik-

²⁰ Kokonaisuudessaan: *Den unge juristen eller juridisk handbok för medborgare af alla klasser i Finland: ett alfabetiskt ordnadt sammandrag af wigtigare lagrum, stadgar och författningar, hwilkas kändedom är den enskilte medborgaren, för wårdandet af hans angelägenheter, nödig; jemte formulär till dithörande akter och dokumenter.*

²¹ Kokonaisuudessaan: *Asianajaja, eli Lain-opillinen käsi-kirja Suomen kansalle: alkupuustawittain koottuja lainsäätöjä, asetuksia ja julistuksia, jokaiselle tarpeelliset tietää laillisissa asioissansa, sekä niihin kuuluwien kirjoitusten kaawoja.*

²² Marianne Vasara-Aaltonen, Oikeudellista kirjallisuutta 1800-luvun perukirjoissa. 2018. <https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2018/04/09/oikeudellista-kirjallisuutta-1800-luvun-perukirjoissa> 3.1.2019. Kuopion perukirjat, Eb:6 1848–1850, Eb:7 1851–1854, Eb:8 1855–1859, Eb:9:1 1860–1865, Kuopion raastuvanoikeuden arkisto, KA Joensuu.

²³ Laetitia Guerlain – Nader Hakim, *Acquiring Legal Literacy by Reading: Popular Legal Literature in Nineteenth-Century France*, s. 211–252 teoksessa Korpiola (ed.) 2019, s. 219–224.

²⁴ ”(...) vågar författaren hoppas, att arbetet skall för medborgare i allmänhet, som icke hafva tillfälle eller böjelse att fördjupa sig i lagfarenhetens studium, åtminstone erbjuda en lätt utväg att vinna den allmänna kändedom af

Kuva: Marianne Vasara-Aalto-
nen. Cb:6 Huutokauppapöytäkir-
jat 1869–1874, Kuopion maist-
raatin arkisto. Kansallisarkisto
Joensuu.

keaa siten esimerkiksi von Trappin *Den unge juristenista*, joka tarjosi kansalaisille paljon käytännönläheisempää apua oikeudellisissa kysymyksissä. Siinä asiansanahakemisto kokoaa yhteen kaiken tiettyä aihetta koskevan sääntelyn, ja ennen kaikkea hyödyllisiä olivat lukui-

113

sat kaavat, joista saattoi katsoa mallia esimerkiksi testamentin laatimiseen tai valituksen tekemiseen.²⁵ Ei siten ole yllättävää, että Kuopion aineiston valossa *Den unge juristen* oli Palménin yleisluonteisempaa teosta suosituampi.

”Tavalliselle kansalaiselle” suunnattujen yleisempien käsikirjojen lisäksi huutokauppa-aineistossa on myös joitain spesifimpiä käsikirjoja. V. der Hagenin ”Handbok” viittaa kanslianeuvos August Ludvig van der Hagenin (1843–1900) kaupan ja merenkulun säännöksiä koskeneeseen käsikirjaan (1877), jota myytiin huutokaupoissa vuonna 1879 ja 1884.²⁶ Lääkäri August Wistrandin (1807–1866) *Handbok i rättsmedicin* (ensi kerran julkaistu 1852 ja 1853) puolestaan myytiin vuonna 1893. Virkamiehiä todennäköisesti kiinnostanut E. Fähræuksen *Administratif och statistisk handbok såsom bihang till Sveriges stats-kalender* (1864) myytiin vuonna 1893 yhdessä Fogelströmin *Handbok för affärsmän*, Sidenbladhin *Sveriges kommuner* sekä Hellsteniuksen *Skatteregleringskomiténs statistiska tabeller* (1885) kanssa samalle ostajalle. Niin ikään virkamiehille tai kauppiaille oli varmasti avuksi Carl Bodmanin *Tullhandbok för köpmän, handelsagenter och vid varutrafiken sysselsatte* (1868), jonka esipuheessa mainittiinkin suuri tarve ruotsalaista tullilainsäädäntöä käsittelevälle käsikirjalle.²⁷ Vuonna 1848 myynnissä olisi ollut myös M. Wacklinin *Minnes-Bok för Embets- och Tjenstemän uti Finlands Höfdingedömen* (1826), jossa kuukausikohtaisesti nimettiin ne toimet, joita eri viranomaisten ja virkamiesten piti muistaa hoitaa ja mihin säädöksiin nämä toimet pohjautuivat.²⁸ Tämä teos ei kuitenkaan mennyt kaupaksi.

Kuinka isoja yksityishenkilöiden oikeudelliset kirjastot sitten olivat? Kaikkiaan 38 huutokaupassa myynnissä oli yhteensä 156 erikseen yksilöityä oikeudellista kirjaa. Sen lisäksi kuitenkin yhdessä huutokaupassa myytiin erä oikeudellisia kirjoja (”1 parti juridiska böcker”), jonka laajuutta tai sisältöä on mahdotonta selvittää. Lisäksi muutaman kerran on maininta ”lagböcker m.m.”, mikä viittaa siihen, että joitain muitakin oikeudellisia kirjoituksia on myyty samalla. Jos lasketaan vain ne 156 teosta, joista tiedetään varmuudella, saadaan keskiarvoksi 4,1 kirjaa huutokauppaa kohden. Koska mukana on pari poikkeuksellisen laajaa kirjakokoelmaa, mediaani antaa kuitenkin hieman luotettavamman arvion. Mediaani on 3 oikeudellista kirjaa huutokauppaa kohden. Se kuvastaa, että oli varsin tyypillistä omistaa esimerkiksi lakikirja, lakikokoelma ja mahdollisesti vielä jokin muu oikeudellinen teos.²⁹

²⁵ Kädestä pitäen anomusten laatimiseen opastaa esim. Tobias Sereniuksen käsikirja, jossa johdannossa kerrotaan mm., kuinka monta tuumaa tyhjää tilaa pitää jättää arkille ennen varsinaista tekstiä. Tobias Serenius, *Kaawa-Kirja eli Osoitus kuinka laillisia kirjoja kirjoitetaan*. 1856.

²⁶ [ei kirjoittajatietoja], Hagen, van der, släkt teoksessa *Svenskt biografiskt lexikon* 17 1967–1969, <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/13502> 26.11.2018.

²⁷ Carl Bodman, *Tullhandbok för köpmän, handelsagenter och vid varutrafiken sysselsatte*. 1868.

²⁸ Virkamiehille suunnatuista käsikirjoista, ks. m. Guerlain – Hakim 2019, s. 221.

²⁹ Olen laskenut moniosaiset teokset (esimerkiksi Bonsdorffin kameraalilainopin kolme osaa) yhdeksi kirjaksi. Lisäksi, jos myynnissä on ollut monta kappaletta samaa teosta (esimerkiksi 26 kappaletta vaivashoitoasetusta), olen laskenut ne tässä yhteydessä yhdeksi kirjaksi.

On selvää, että Kuopiossa liikkui varsin monipuolisesti erityyppistä oikeudellista kirjallisuutta.³⁰ Paitsi että sitä huutokaupattiin ja jätettiin perintönä lapsille, oikeudellista kirjallisuutta oli saatavilla myös painotuoreena. *Kuopio Tidningissä* mainostettiin esimerkiksi vuonna 1855 kirjakaupassa tarjolla ollutta laajaa valikoimaa oikeudellista kirjallisuutta. Myynnissä oli lakikirjoja ja -kokoelmia, oikeustiedettä eri aloilta sekä oikeudellisia käsikirjoja.³¹ Luettelo V. Weurlanderin kirjakaupassa vuonna 1871 myynnissä olleista suomenkielellisistä kirjoista mainitsee liki 40 oikeudellista teosta: lakikirjoja, erinäisiä säädöksiä sekä oikeudellisia käsikirjoja.³² Lisäksi kirjoja saattoi Kuopiossa myös lainata kirjastosta. Vuonna 1847 Kuopion lyseon kirjastolla oli jo lähes 3 000 teoksen kokoelma.³³ Myös oikeustieteellistä kirjallisuutta saatiin lahjoituksina ja hankittiin aktiivisesti kirjastoon.³⁴

3. Kirjojen aiemmat omistajat

Kirjat saattoivat päätyä huutokaupattavaksi eri teitä. Joskus niitä huutokaupattiin vapaaehtoisesti, joskus taas osana konkurssipesän realisointia. Usein kirjat päätyivät huutokaupattavaksi niiden omistajan kuoleman jälkeen, joko kuolinpesän tai konkurssipesän hoitajan aloitteesta riippuen siitä, oliko henkilö ajautunut ennen kuolemaansa konkurssiin vai ei. Yleensä kirjat kuuluivat nimenomaan omistajansa kirjakokoelmaan, mutta muutamaaan otteeseen myynnissä oli myös kirjakauppiaiden kirjavaraistoja.

Kuopion aineistossa 30 huutokaupassa kirjojen aiemmaksi omistajaksi on merkitty yksityishenkilö.³⁵ Lähes aina kirjat myytiin heidän kuolemansa ja/tai konkurssinsa jälkeen.

³⁰ Oikeudellinen kirjallisuus Kuopion huutokauppaluetteloissa vastaa tietyiltä osin tilannetta 1700-luvulla muissa suomalaiskaupungeissa: lakikirjat ja -kokoelmat olivat tärkeässä asemassa, ja myös joitakin ruotsinkielisiä oikeustieteellisiä teoksia löytyi sekä Kuopion 1800-luvun että muiden kaupunkien 1700-luvun aineistosta. Sen sijaan 1700-luvulla korostuivat vielä myös latinankieliset teokset, joita hankkivat lähinnä oppineet. Näitä löytyy 1800-luvun Kuopion aineistosta vain pari kappaletta. 1800-luvulla puolestaan esille nousivat nimenomaan tavallisille ihmisille suunnatut oikeudelliset käsikirjat, joita julkaistiin lukuisia vuosisadan kuluessa, ja jotka siten puuttuvat 1700-luvun aineistosta. Ks. Korpiola 2019b, s. 161–177.

³¹ *Kuopio Tidning* 17.2.1855, s. 4. Kirjojen myynnistä oli ruvettu ilmoittamaan jo 1700-luvun lopulla ensimmäisessä suomalaissanomalehdessä, *Åbo Tidningarissa*, ks. Laine 2006, s. 268–274. Ensimmäiset kirjakauppailmoitukset ilmestyivät kuopiolaislehtiin vuonna 1844 (Saima 7.3.1844, s. 4) ja ensimmäiset oikeudelliset teokset niissä löytyvät vuodelta 1852 (*Kuopio Tidning* 15.4.1852, s. 4 ja 7.8.1852, s. 4), <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/search>, haettu 3.1.2019 hakupaikalla 'Kuopio' ja hakusanoilla 'bokhandel' ja 'kirjakauppa'.

³² Kirjakauppaluetteloita. Eri kaupunkeja, 1841–1871 (toim. Gustaf Leopold Söderström).

³³ Toivanen 2000, s. 402.

³⁴ Bc:9 Kirjastoluettelot 1814–1859; Bc:11 Kirjastoluettelot (1843–1871); Bc:12 Kirjastolle tehtyjen lahjoitusten luettelo, Kuopion lyseon arkisto, KA Joensuu.

³⁵ Kirjojen omistajiksi on merkitty: stadskapellani J. H. Porthan, rådmän Samuel Henrik Snellman, bokbindaren Nils Ytterberg, phil. mag. Wilhelm Boxström, bokhandlaren Petter Wäänänen, häradshöfding Erik Berndt von Konow, kammarrådet och riddaren Forsten, handlanden Joh. Aug. Blomstedt, borgmästaren Perander, konsistoriintarien Aber Victor Kavonius, student Böök, häradsbokhållaren J. F. Lackman, vicelandskamreraren Carl Pherman, häradshöfding A. Fersten, kronofogden V. Norring, not. A. W. Karjalainen, landssicter. G. Salenius, stadsfiskal N. Forelius, häradshöfding Westsynthius, Baron Vrede, föredetta landskanslisten M. Ilman,

Näiden ohella luetteloissa on viisi huutokauppaa, joissa kirjakauppiat V. Weurlander (1884 ja 1885) ja Selim Kastegren (1886, 1889 ja 1893) myivät kirjoja. Lisäksi vuosilta 1871 ja 1879 löytyvät merkinnät ”offentlig auktion” ja ”frivillig bokauktion”, ilman että huutokaupapapöytäkirjassa olisi täsmennetty kenen kirjoista oli kyse. Oikeudellisen kirjallisuuden omistamisen kannalta ensiksi mainittu ryhmä on tietenkin kiinnostavin. Suuri osa niistä henkilöistä, joiden kirjoja huutokaupoissa myytiin, olivat jollain tavalla mukana kaupungin-, läänin- tai paikallishallinnossa. Kirjojen omistajissa on esimerkiksi pormestareita, raatimies, kihlakunnantuomareita, voutoja, kaupunginviskaali, notaari, lääninsihteeri ja muun muassa asiamiehenä raastuvanoikeudessa toiminut kirjuri. Lisäksi kirjoja omistivat muun muassa kauppias, kamarineuvos ja pankkikomissaari – kaikki ihmisiä, joiden voi olettaa myös olevan kiinnostuneita oikeudellisista asioista. Ammattinsa puolesta muusta joukosta poikkesi seppämestari Heikki Hyvärinen, jonka kuolinpesän tavaroita kaupattiin 2.6.1900. Näiden joukossa olivat ”Suomen laki” ja ”1 uusi käsikirja lainopissa”. Seppä Hyvärinen oli kuitenkin kiinnostunut kaupungin asioista ja toimi muun muassa kaupungin rahatoimikamarin jäsenenä 1881–1895 ja valtuusmiehenä vuonna 1891.³⁶ Niinpä ei olekaan järin yllättävää, että hänellä oli käyttöä lakikirjalle ja oikeudelliselle käsikirjalle. Huomionarvoista on, että vaikka huutokaupattavien kirjojen omistajissa oli paljon erilaisia virkamiehiä, vain harva heistä oli koulutukseltaan juristi. Suurimmat myynissä olleet kirjakokoelmat olivat peräisin kuitenkin kahdelta juristilta, pormestareilta Perander ja Westzyntius. Näitä käsittelen vielä erikseen jäljempänä.

4. Kirjojen ostajat

Niihin 37 huutokauppaluetteloon, joissa on maininta oikeudellisista kirjoista, on merkitty 73 eri ostajaa.³⁷ Lähes kaikki esiintyvät vain yhdessä huutokaupassa ja suurin osa osti vain yhden tai kaksi oikeudellista kirjaa. Niinpä oikeudellinen kirjallisuus jakautuikin tätä kautta useiden eri henkilöiden käsiin. Ostajat voi ryhmitellä useampaan eri ryhmään: juristit, maallikkovirkamiehet, opiskelijat ja maisterit, muut kaupunkilaiset sekä ne, joista tiedossa on pelkkä nimi.

folkskoleläraren W. Kukkonen, landskamreraren Aug. Johnson, bokhandlaren V. Weurlander, ent. pankkikomis. R. Stenius, krigskommissarien K. A. Kraemer, kaupunginvouti Antti Boman, seppämestari Heikki Hyvärinen sekä kirjuri C. J. Molander.

³⁶ Nummela 1989, s. 265, 279.

³⁷ Lisäksi kahdessa tapauksessa vuonna 1900 luettelossa on ostajan kohdalle tehty vain merkintä ”rahassa”, mikä viitanee siihen, että kirjat (lakikirja ja uusi käsikirja lainopissa) on ostettu käteisellä, eikä ostajaa ole henkilöity.

4.1. Juristit

Luonnollisesti juristit olivat kiinnostuneita huutokaupoissa liikkuneesta oikeuskirjallisuudesta. Ostajien joukossa oli 13 henkilöä, jotka olivat varmuudella yliopistokoulutettuja lakimiehiä. Varatuomareiksi merkittyjä olivat herrat Kumlin, Becker, Wilskman, Castrén sekä Argillander. Herra Ingman on yhdessä huutokaupassa merkitty notaariksi ja toisessa varatuomariksi. Kyseessä lienee kuitenkin sama henkilö, sillä maistraatin (ja samalla raastuvanoikeuden) notaarina toimi tuona ajankohtana varatuomari Alexander Ingman.³⁸ Huutokauppapöytäkirjasta löytyvä ”Härad. Mäkälän” viittaa Viipurissa vaikuttaneeseen varatuomari Felix Teodor Mecheliniin (1824–1878), joka osallistui heinäkuussa 1854 Kuopiossa pormestarin vaaliin. Mechelin jäi vaalissa kolmanneksi, mutta hankki Kuopion reisullaan huutokaupasta muun muassa säädöskokoelman sekä Caloniuksen *Opera omnian*.³⁹ Niin ikään pormestarit Fabritius ja Backman olivat koulutettuja juristeja. Maininta *statsrådet* Frosteruksesta huutokaupassa vuodelta 1877 viittaa todennäköisesti Kuopiosta kotoisin olleeseen juristiin ja valtioneuvokseen Johan Charles Emil Frosterukseen (1830–1900), joka sittemmin toimi senaattorina senaatin oikeusosastossa ja Vaasan hovioikeuden presidenttinä.⁴⁰ Juristeja olivat myös lääninhallinnon edustajat, lääninsihteereiksi kirjatut Solman⁴¹ ja Rönholm⁴². Solman osti itselleen kiinnostavan yhdistelmän: Jacob Flintbergin *Lagfarenhets-Bibliotek*, Vaasan hovioikeuden kiertokirjeitä sekä keskiaikaisia maakuntalakeja. Rönholm puolestaan huusi itselleen kuninkaallisia kirjeitä ja päätöksiä, Saurénin säädöskokoelman sekä lakikirjan.⁴³ Pelkällä nimellä on mainittu vuonna 1900 K. V. Walldén, eli varatuomari Klas Werner Walldén, joka oli valittu edellisenä vuonna raastuvanoikeuden oikeusneuvosmieheksi. Juristit huusivat itselleen lakikirjoja, lakikokoelmia sekä oikeustiedettä – tavalliselle kansalle suunnattuihin oikeudellisiin käsikirjoihin heidän ei täytynyt turvautua. Ainoa poikkeus oli varatuomari Axel Argillander, joka muiden oikeudellisten teosten ohella huusi itselleen oikeuslääketieteen käsikirjan.⁴⁴ Lääketieteessä Argillander olikin toki maallikko.

³⁸ Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Alexander Ingman*. Verkkojulkaisu 2005. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi> 28.11.2018.

³⁹ Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Felix Teodor Mechelin*. Verkkojulkaisu 2005. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi> 8.1.2019; Maistraatin pöytäkirja 31.7.1854, Ca:44 Tuomiokirja 1854; Huutokauppa 13.-18.7.1854, Cb:3 1854–1861, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

⁴⁰ Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Johan Charles Emil af Frosterus*. Verkkojulkaisu 2005. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi> 28.11.2018.

⁴¹ Johan Gustaf Sohlman (1837–1908), sittemmin senaatin oikeusosaston varapuheenjohtaja, ks. Anneli Mäkelä-Alitalo, Sohlman, Johan Gustaf. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1997–8.1.2019.

⁴² Anton Rönholm (1822–1889), ks. Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Anton Rönholm*. Verkkojulkaisu 2005 <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi> 8.1.2019.

⁴³ Huutokauppa 29.9.1877, Cb:7 1875–1878, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

⁴⁴ Huutokauppa 17.5.1893, Cb:12 1892–1893, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

4.2. Maallikkovirkamiehet

Seuraavaa ryhmää kutsun maallikkovirkamiehiksi. He hoitivat yleensä jotain kaupungin (oikeus)hallintotehtävää, myös esimerkiksi pari maaseudun kruununvoutia kuului tähän joukkoon. En ole onnistunut löytämään näitä henkilöitä Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikelista, ja todennäköisesti heillä ei ollut oikeustieteen opintoja takanaan. Näitä henkilöitä oli yhdeksän.⁴⁵ Kuopion pitäjän hallinnossa lienevät toimineet kruununvoudit Kulvik ja Johnson. *Befallningsman*, käskynhaltija, nimitys, jota käytetään herroista Tenander ja Hamberg, voi viitata voutiin tai nimismieheen. Kulvik huusi itselleen Bonsdorffin kame-raalilainopin ja Johnson lakikirjat. Tenander satsasi *Den unge juristen* -käsikirjaan sekä lakikirjaan ja Hambergia kiinnosti Bonsdorffin tuotanto.⁴⁶

Kaupungin palveluksessa ovat olleet raatimies Ehnberg, notaari Karjalainen sekä kam-reeri Herckman. Fredrik Reinhold Ehnberg (1802–1882) oli yksi Kuopion pitkäaikaisim-mista raatimiehistä. Hän hoiti tehtävänsä vuosina 1837–1882. Ehnberg oli kuopiolainen sorvarimestari, yksi kaupunginhallinnossa vaikuttaneista käsityöläisistä. Kaupunkilaisilla oli vankka luottamus häneen, sillä vuonna 1867 hänet valittiin valtiopäiväedustajaksi. Val-tiopäivillä Ehnberg ehdotti muun muassa hovioikeuden perustamista Kuopioon.⁴⁷ Paljon aiemmin, pian raatimiesuransa alettua hänen nimensä on ostajana Kuopion huutokaup-paluetteloissa. Vuonna 1841 hän huusi itselleen edesmenneen raatimieskollegansa Samuel Henrik Snellmanin lakikirjan.⁴⁸ Anders Wilhelm Karjalainen puolestaan hoiti kaupungin-notaarin virkaa 1864–1872 ja toimi samalla 1868–1872 kaupunginkasöörinä ja vuonna 1872 kaupunginkamreerina.⁴⁹ Karjalainen osti lakikirjan ja kolme nidettä roomalaista yk-sityisoikeutta huutokaupasta 1870, mutta joutui kolme vuotta myöhemmin itse huutokaup-paamaan kirjakokoelmaansa päädyttyään konkurssiin. Tuolloin hänellä oli myynnissä niin lakikirjoja ja -kokoelmia kuin oikeustieteellisiä teoksia.⁵⁰ Lääninkonttoristi G. F. Herckman sai vastata kaupungin raha-asioista toimiessaan Kuopion kaupungin kamreerina vuosina 1873–1885.⁵¹ Herckman huusi notaari Karjalaisen konkurssipesästä lakikirjoja ja laki-kokoelman. Maallikkovirkamiehistä jäljellä ovat sihteereiksi merkityt Peronius ja Hahl, joi-

⁴⁵ Heidät on merkitty seuraavilla nimityksillä: rådmän Ehnberg, sec. Peronius, bef. Tenander, kronofogde Kulvik, sicter. Hahl, not. Karjalainen, kronofogde Johnson, kamrer Herckman, befall. Hamberg, ass. Johnson, kassör Niskanen. Kronofogde Johnson ja ass. Johnson viitannevat samaan henkilöön, sillä Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli kertoo erään kuopiolaisen Rudolf Johnssonin isän olleen kruununvouti ja kollegiasessori August Johan Johnsson. Hän lienee huutokauppapöytäkirjojen mainitsema Johnson. Ks. Veli-Matti Autio, Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Johnsson, Rudolf Johan Salomon. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899> 18.4.2019.

⁴⁶ Huutokaupat 13.–18.7.1854, 21.11.1871, 11.2.1879, Cb:3 1854–1861, Cb:6 1869–1874, Cb:8 1879–1882, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

⁴⁷ Bd:1 Porvarismatrikkeli (1851–1852), Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu; Toivanen 2000, s. 240–241.

⁴⁸ Huutokauppa 20.4.1841, Cb:1 1840–1850, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

⁴⁹ Toivanen 2000, s. 242–253.

⁵⁰ Huutokaupat 21.4.1870 ja 26.6.1873, Cb:6 1869–1874, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

⁵¹ Nummela 1989, s. 278, Toivanen 2000, s. 243.

den toimipaikka jää selvittämättä. Molemmat olivat ostaneet lakikokoelmat.⁵² Myös maallikkovirkamiehillä lakikirjat ja -kokoelmat nousivat selvästi olennaisimmaksi oikeudellisen kirjallisuuden muodoksi.

4.3. Opiskelijat ja ”oppineet”

Oman ryhmänsä muodostavat opiskelijat ja ”oppineet”, joihin viitataan esimerkiksi maistereina tai lehtoreina. Tähän ryhmään kuului 15 henkilöä sekä lukion kirjasto.⁵³ He eivät kuitenkaan juuri poikkea kokonaiskuvasta: he ostivat samoja lakikirjoja, lakikokoelmia, käsi- kirjoja ja oikeustieteellisiä teoksia, kuin muutkin kuopiolaiset. Ei siis voi todeta, että opiskelijat tai maisterismiehet olisivat olleet erityisen kiinnostuneita tietäntyyppisistä kirjoista. Ainoa poikkeus on, että ei-niin-käytännönläheiset Ciceron *De legibus* ja Samuel Pufendorfin teos päätyivät juuri tähän ryhmään: ensimmäinen opiskelija Kinnuselle ja jälkimmäinen maisteri Edvard Olsonille.⁵⁴ Sen lisäksi voi mainita maisteri Andelinin, joka osti vuonna 1877 pormestari Westzyntiuksen kirjahuutokaupasta yli kymmenen oikeudellista kirjaa eli paljon keskimääräistä enemmän.⁵⁵ Kysymyksessä lieene Alexander Andelin (1836 – 1890), joka oli saanut vuonna 1860 historian ja filosofian maisterin ja vuonna 1877 oikeustieteen tohtorin arvon. Andelin oli auskultoinut Viipurin hovioikeudessa vuonna 1868 ja saanut varatuomarin arvon 1872, mutta lähteet eivät kerro sitä, hoitiko hän sittemmin oikeudellisia tehtäviä.⁵⁶ Kenties hänen kiinnostuksensa oli puhtaasti akateemista eikä liittynyt mihinkään viranhoitoon, sillä juristikoulutuksesta huolimatta häntä ei ole merkitty huutokauppaluetteloon millään virkanimikkeellä tai varatuomarina vaan maisterina. On myös kiinnostavaa, että kaikki kirkkolakia koskevat kirjat päätyivät tähän ostajaryhmään.

⁵² Huutokaupat 2.–3.6.1840, 20.9.1860, 26.6.1873, Cb:1 1840–1850, Cb:3 1854–1861, Cb:6 1869–1874, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

⁵³ Mainittu huutokauppaluetteloissa seuraavissa muodoissa: stu Venell, stud. Jernfelt, stud. Kinnunen, magister Rongain, gymn. Nikkinen, räctor Bygdén, lector Berg, gym. Sirén, lector Zitting, gymnasist Jätinen, magister Edvard Olsoni, magister Ticcander, lector Argillander, magister Andelin, studer. Niskander, gymnasii biblioteket.

⁵⁴ Täydellä varmuudella heitä ei voi identifioida, mutta opiskelija Kinnunen saattaa olla Karl Fredrik Kinnunen (1831–1864), joka huutokaupan aikaan vuonna 1846 opiskeli Kuopion triviaalikoulussa, sen jälkeen Kuopion lukiossa, ja suoritti sittemmin FM-tutkinnon Helsingin yliopistossa ennen kuin kirjoittautui lääketieteelliseen ja teologiseen tiedekuntaan. Kinnunen työskenteli lopulta kirjakauppiaana Helsingissä. Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Karl Fredrik Kinnunen*. Verkkojulkaisu 2005. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi> 28.11.2018. Maisteri Olsoni puolestaan saattaa olla Karl Edvard Olsoni (1835–1910), joka toimi huutokaupan aikaan 1870 kansakouluopettajana Kuopiossa. Veli-Matti Autio, *Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Olsoni, Karl Edvard*. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899> 28.11.2018.

⁵⁵ Huutokauppa 29.9.1877, Cb:7 1875–1878, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

⁵⁶ Veli-Matti Autio, *Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Andelin, Alexander*. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899> 18.4.2019; K. F. J. Schauman, *Finlands jurister år 1879, biografiska anteckningar*. G. W. Edlunds Förlag 1879.

4.4. Muut kaupunkilaiset

Muut huutokauppaluetteloissa esiintyvät kaupunkilaiset, joiden titteli on kirjattu ylös, ovat kauppias Guseff, kellosepät Eklund ja Ekroth, räätäli Liljander, luutnantti Haartman, rovasti Aschan, arkkitehti Öhman, kirjanpitäjä Eskelinen, eläinlääkäri Neuvonen, tohtori Sulin, kauppias Carlson, kapteenit Sundman ja Byström, kirjakauppias Weurlander sekä kasöörit Wallenius ja Niskanen. Tehtävänimikkeet kertovat, että kyseessä oli varsin sekalainen joukko kaupunkilaisia, joilla kaikilla oli syystä tai toisesta halu investoida yhden – tai muutamassa tapauksessa useamman – oikeudellisen kirjan hankkimiseen. Joistakin löytyy hieman enemmän tietoa. Kelloseppä Gustaf Eklund, joka vuonna 1840 huusi itselleen *Sveriges styrelse enligt grundlagarne*, toimi vuonna 1849 perustetun Kuopion Säästökassan toimituskunnassa. Hänet valittiin yhdeksi kaupunginvanhimmista vuonna 1857 ja raatimiesvaalissa hän oli ehdolla kolme kertaa. Vuonna 1840 hän jäi viimeiseksi neljällä äänellä, vuonna 1850 kolmanneksi 41 äänellä ja 1858 toiseksi 13 äänellä.⁵⁷ Hävityistä vaaleista huolimatta Eklund oli ainakin vuonna 1850 kuitenkin raastuvanoikeuden kokoonpanossa useita kertoja vararaatimiehenä.⁵⁸ Eklund oli siis aktiivisesti mukana kaupungin hallinnossa.

Kauppias Simon Guseff puolestaan toimi Eklundin tavoin Säästökassan toimituskunnassa.⁵⁹ Hän huusi itselleen *Den unge juristen* -käsikirjan. Maallikoille suunnatut oikeudelliset käsikirjat nousevatkin erityisesti esille tässä ryhmässä. Noin puolet tämän ryhmän miehistä huusi itselleen yhden tai useamman oikeudellisen käsikirjan. Kasööri Wallenius, joka toimi pankin kasöörinä, Suomen Pankin Kuopion konttorin johtajana, kaupunginvaltuutettuna ja oli ehdolla valtiopäivämieheksi, huusi itselleen vuonna 1889 vero-oikeudellisen *Grundskatterna*-kirjan sekä Palménin *Juridisk handbok för medborgerlig bildning* ja Thurgrenin *Juridisk hjelpreda*.⁶⁰ Räätäli Liljander puolestaan katsoi hyötyvänsä *Den unge juristen* -kirjan suomennoksesta *Asianajajasta* sekä lakikokoelmasta. Kauppias Carlsonille oli työsään varmasti apua van der Hagenin kaupan säännöksiä käsitelleestä käsikirjasta ja *Sv. Aktiebolag* -teoksesta, jotka hän huusi vuonna 1879. Kenties kiinnostavin hankinta oli eläinlääkäri Neuvosella, joka huusi itselleen Caloniuksen luentoihin pohjanneet *Anmärkningar öfver Sjölagen*, joiden ei voi katsoa ainakaan suoraan liittyneen hänen ammatilliseen toimintaansa.⁶¹

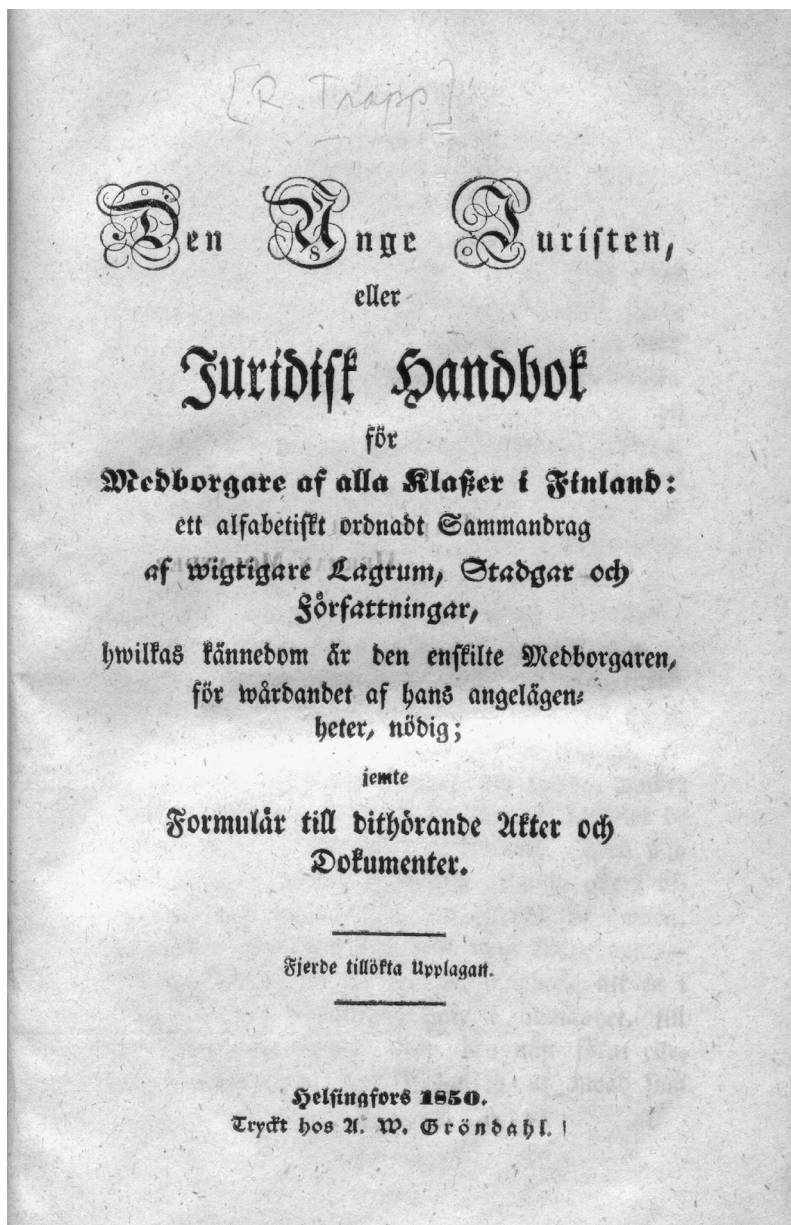
⁵⁷ 1.6.1840 §5, Ca:29 Tuomiokirja 1840; 23.12.1850 §1, Ca:40 Tuomiokirja 1850; 16.6.1858 §1, Ca:48 Tuomiokirja 1858, Huutokauppa 20.–21.5.1840, Cb:1 1840–1850, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu; Toivanen 2000, s. 210, 233, 237.

⁵⁸ Ca:33 Varsinaisiasiain pöytäkirjat 1850, Kuopion raastuvanoikeuden arkisto, KA Joensuu.

⁵⁹ Toivanen 2000, s. 210.

⁶⁰ Nummela 1989, s. 268, 358, 392.

⁶¹ Huutokaupat 22.9.1851, 13.–18.7.1854, 29.9.1877, 20.11.1879, 23.4.1889, Cb:2 1851–1853, Cb:3 1854–1861, Cb:7 1875–1878, Cb:8 1879–1882, Cb:10 1887–1889, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

Den unge juristen -teoksen kansilehti. Kuva: Kansalliskirjasto.

Tavalliset kuopiolaiset saattoivat löytää oikeudellisia käsikirjoja myös kirjastosta. Kuopion kansankirjaston kirjaluettelo 1800- ja 1900-lukujen t itteesta mainitsee muun muassa Palménin *Lainopillisen käsikirjan* (1 lainaus esimerkkivuonna 1901), Trappin *Asianajajan* (3 lainausta), Svanljungin *Uuden käsikirjan lainopissa* (3 lainausta), Aatto Mäkisen *Uuden neuvo- ja kaavakirjan kansalaisille* (ei lainauksia) sekä Edvard Berghin *Neuvonantajen laki-*

asioissa joka miehelle (4 lainausta).⁶² Lisäksi vuoden 1895 lainausluettelo paljastaa, että eräs Samuli Toivonen oli mennyt hukkaamaan lainaamansa Jaakko Länkelän *Asioimiskirjain tekemisen johdatuksen* sekä Robert Mellinin *Kaavakirjan*.⁶³

Viimeisimpänä on huutokauppaluetteloista löytyvä 19 hengen joukko, joista on mainittu pelkkä nimi ja joita en ole varmuudella pystynyt tunnistamaan.⁶⁴ Todennäköisesti nämä henkilöt jakautuvat kaikkiin aiemmin käsiteltyihin ryhmiin. Villiam Thileniksi merkitty henkilö saattaa olla Gustaf William Thilén (1828–1854), joka sai varatuomarin arvonimen vähän ennen kuolemaansa vuonna 1854. Thilen oli merkitty ostajaksi huutokauppaluetteloön heinäkuussa 1854, Gustaf William Thilén kuoli saman vuoden joulukuussa.⁶⁵ Thilenin ostos huutokaupasta, ”Juridisk arkivet 18 band”, puhuisi sen puolesta, että ostaja oli juristi. Harinen-niminen ostaja, joka huusi itselleen 22.8.1900 kirjuri C. J. Molanderin kuolinpesästä vuoden 1734 lain (ja Edisonin elämäkerran), saattaisi olla kirjuri H. J. Harinen, joka toimi vuonna 1900 toistuvasti asiamiehenä Kuopion raastuvanoikeudessa.⁶⁶ Molander, jonka kuolinpesästä Harinen kirjat osti, oli kirjuri ja toimi asiamiehenä Kuopion raastuvanoikeudessa vielä vuonna 1900, joten kirjuri Harinen varmasti tunsikin Molanderin. Olisi siis varsin uskottavaa, että huutokauppaluettelon merkintä ”Harinen” viittaisi juuri kirjuri Hariseen. ”Lignell” voisi viitata kauppias ja kauppaneuvos Hugo Lignelliin (1841–1890), jonka yritys Lignell & Piispanen on edelleen tuttu likööreistään. Hugo Lignell toimi myös aktiivisesti Kuopion yhteiskunnallisessa ja kulttuurielämässä ja hänellä oli monia luottamustoimia. Kaupungin valtuusmiehenä hän toimi 15 vuoden ajan.⁶⁷ Lignell-niminen ostaja huusi itselleen vuonna 1884 muun muassa järjestyssäännöt, *Svenska Aktiebolag*in sekä Rotschildin *Handelsgeograf*in.⁶⁸ Hankinnat sopivat kauppiaan ja yrittäjän tarpeisiin. Vuonna 1893 useita lakikirjoja ja säädöskokoelmia ostanut ”Clareus” saattaa olla panimomestari C. A. Clareus.⁶⁹ Niin ikään lakikirjan vuonna 1889 huutanut ”Barsokevitz” puolestaan voisi olla valokuvaaja Victor Barsokewitsch, joka toimi myös Kuopion kaupunginvaltuutettuna 1900–

⁶² Ad:2 Hankintaluettelot, Af:10–11 Lainauspäiväkirjat 1901–1904, Kuopion kansankirjasto/kaupunginkirjasto, Kuopion Kaupunginarkisto.

⁶³ Af:5–7 Lainauspäiväkirjat 1893–1897, Kuopion kansankirjasto/kaupunginkirjasto, Kuopion Kaupunginarkisto. Jaakko Länkelä, *Asioimiskirjain tekemisen johdatus*: kansa-, pyhä- ja maanviljelyskouluihin ynnä yksityisten tarpeeksi. 1865. Robert Mellin, *Kaava-kirja*: jossa näytetään kuinka anomus- ja hakemuskirjat, kontrahdit j.m.s. kirjeet ovat laillisesti ja taitavasti tehtävät: aiottu erinomattain talonpoikais-kansalle Suomessa. 1875.

⁶⁴ Budén, Rongani, David Raatikainen, Carl Wenell, Villiam Thilen, Sjöström, Nousiainen, Westerinen, V. Heurlander, [nimestä ei saa selvää], Lignell, H. Ståhlberg, Antti Toivonen, E. Savolainen, Barsokevitz, Momberg, Clareus, F. Bergholm sekä Harinen.

⁶⁵ Huutokauppa 13.–18.7.1854, Cb:3 1854–1861, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu; Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852*: Gustaf William Thilén. Verkkojulkaisu 2005. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi> 18.4.2019.

⁶⁶ Huutokauppa 22.8.1900, Cb:18 1900, Kuopion maistraatin arkisto; Cb:31 Kuopion raastuvanoikeus, I osaston varsinaisiaiain pöytäkirjat 1900, Kuopion raastuvanoikeuden arkisto, KA Joensuu.

⁶⁷ Toivanen 2000, s. 157, 269, 288; Matti Rautiainen – Susanna Niiranen, Lignell, Hugo. Suomen talouselämän vaikuttajat -verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 8. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2008– 18.4.2019.

⁶⁸ Huutokauppa 20.5.1884, Cb:9 1883–1886, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

⁶⁹ Huutokauppa 17.5.1893, Cb:12 1892–1893, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu; Nummela 1989, s. 76.

1906 ja 1910–1912.⁷⁰ Vuonna 1886 lakikirjan hankki ”H. Ståhlberg”, jolla viitattaneen tullikamarin kirjuri Henrik Ståhlbergiin, joka virkansa ohella kokosi myös urakkapalkalla kaupungin satamamaksuja vuosisadan vaihteessa.⁷¹ Tässä ryhmässä korostuvat lakikirjojen ja säädöskokoelmien hankinnat. Vain kaksi näistä miehistä oli huutanut itselleen oikeudellisia käsikirjoja.

5. Pormestareiden isot kirjakokoelmat

Huutokauppaluetteloissa on kaksi kuopiolaista, joilla oli poikkeuksellisen suuri oikeudellinen kirjasto: pormestarit Nils Fredrik Perander (1816–1854) ja August Wilhelm Westzyntius (1825–1876). Nils Fredrik Perander oli Liperin kirkkoherran poika. Hän aloitti kymmenvuotiaana opinnot Kuopion triviaalikoulussa, josta siirtyi 15-vuotiaana Porvoon lukioon. Vuonna 1834 hänet on merkitty maanmittausoppilaaksi ja seuraavana vuonna hän kirjautui Helsingin yliopistoon. Vuonna 1839 Perander merkittiin oikeustieteellisen tiedekunnan nimikirjaan ja kolmea vuotta myöhemmin hän suoritti tuomarintutkinnon. Seuraavaksi tie vei nuoren juristin auskultoimaan Vaasan hovioikeuteen. Varatuomarin arvon hän sai vuonna 1845. Vuodesta 1847 aina kuolemaansa vuonna 1854 saakka hän toimi Kuopion pormestarina (mikä samalla tarkoitti raastuvanoikeuden puheenjohtajan tehtävää).⁷² Peranderilla oli myös muita luottamustoimia. Vuonna 1846 perustetussa Kuopion kaupungin työväenluokan tyttökoulussa, ns. Köyhien tyttöjen koulussa, hän seurasi J. V. Snellmania sihteerin tehtävässä, ja myös köyhien poikien koulun varainhankintaan hän osallistui. Perander toimi myös vuonna 1849 vastaperustetun Kuopion Säästökassan toimituskunnan esimiehenä.⁷³

Heinäkuussa 1854 huutokaupattiin edesmenneen pormestari Peranderin konkurssiin jätetty omaisuus.⁷⁴ Se piti sisällään myös lukuisia kirjoja. Myynnissä olivat seuraavat oikeudelliset kirjat:

<i>1 st. Unga Juristen</i>	<i>1 st. Asijanaiaia</i>
<i>1 st. Skreveli sivil rätt 3 band</i>	<i>Juridisk arkivet 18 band</i>
<i>1 st. Karlens Lagsamling 2 band</i>	<i>Rättegångs sätet 1 band</i>
<i>1 st. Bonstorffs kammeral 2 band</i>	<i>Danckvardts förfatningar</i>

⁷⁰ Huutokauppa 23.4.1889, Cb:10 1887–1889, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu; Nummela 1989, s. 264.

⁷¹ Huutokauppa 14.12.1886, Cb:9 1883–1886, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu; Nummela 1989, s. 146, 565.

⁷² Yrjö Kotivuori, Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Nils Fredrik Perander. Verkkojulkaisu 2005. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi> 22.11.2018.

⁷³ Toivanen 2000, s. 210, 324, 327.

⁷⁴ Huutokauppa 13.–18.7.1854, Cb:3 1854–1861, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

<i>1 st. Sauren samling förfatning.</i>	<i>Kyrko- och kamerallagfarenhet</i>
<i>1 st. Lagsamling</i>	<i>Kungl. stadgar och förord.</i>
<i>1 st. Lagbok</i>	<i>[epäselvää] skrifter Lagsamling</i>
<i>1 st. Calonii Oper Omni 3 band</i>	<i>Landtm. förfatningar</i>
<i>1 st. Fedner[?] 1 band</i>	

Peranderilla oli siis varsin laaja oikeudellinen kirjasto, joka piti sisällään lakikirjan ja lakikokoelmia, erinäisiä muita säädöskokoelmia, oikeustiedettä sekä Robert von Trappin tavalliselle kansalle suunnatun oikeudellisen käsikirjan, ilmeisesti sekä ruotsiksi että suomeksi.

Toinen, vielä suurempi, oikeudellisten kirjojen kokoelma kuului toiselle entiselle pormestarille, varatuomari August Wilhelm Westzynthiukselle, hovioikeudenneuvos Herman Berndt Westzynthiuksen (1788–1861) pojalle. August Wilhelm kirjattiin Suomen Keisarillisen Aleksanterin Yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan nimikirjaan vuonna 1849. Kolme vuotta myöhemmin hän suoritti tuomarintutkinnon. Siitä tie vei auskultoimaan Viipurin hovioikeuteen, jossa hän toimi myös ylimääräisenä kanslistina. Saatuaan varatuomarin arvon Westzynthius ryhtyi Kuopion tarkk'ampujapataljoonan sotatuomariksi (1856–1868) ja hoiti samalla Rautalammin tuomiokunnan vt. tuomarin tehtävää 1859–1861 ja sen jälkeen Kuopion pormestarin virkaa 1862–1870. Toimittuaan Kuopion pormestarina hänet nimitettiin Pielaveden tuomiokunnan tuomariksi vuonna 1870.⁷⁵ Sanomalehti *Tapio* kertoi vuonna 1865 pormestari Westzynthiuksen olleen ”wissillä ehdoilla” myötämielinen ottamaan suomen kielen käyttöön virkakirjoituksissaan.⁷⁶

Westzynthiuksen kirjakokoelma myytiin huutokaupassa syyskuussa 1877, hänen kuolemaansa seuranneena vuotena.⁷⁷ Siihen kuuluivat seuraavat teokset:

<i>2 band krigsartikla</i>	<i>3 band Wasa hofrätts sirkulärer</i>
<i>1 band utlåtande i juridisk mål</i>	<i>2 band krigslagen</i>
<i>1 Palmen Juridisk arh</i>	<i>5 band Calonii arb.</i>
<i>1 Nordström 1 delen</i>	<i>1 band lands- och stadslag</i>
<i>om Riksdagar af Rosenberg</i>	<i>3 band författningar</i>
<i>4 band diverse Juridisk;</i>	<i>1 band Justitie Werk</i>
<i>2 band kyrkolag</i>	<i>Modes Werk</i>

⁷⁵ Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: August Vilhelm Westzynthius*. Verkkojulkaisu 2005. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi> 22.11.2018.

⁷⁶ Tapio 22.4.1865, s. 1. Suomen kielen asiaa ajettiin Kuopiossa aktiivisesti 1840-luvulta lähtien. Vuoden 1863 ns. kielireskripti velvoitti viranomaiset ja tuomioistuimet ottamaan vastaan asiakirjoja myös suomen kielellä. Lisäksi niiden oli ryhdyttävä toimiin, jotta ne kahdenkymmenen vuoden kuluessa kykenisivät myös itse tuottamaan asiakirjoja suomeksi. Toivanen 2000, s. 252–254.

⁷⁷ Huutokauppa 29.9.1877, Cb:7 1875–1878, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

4 band Lagstadganden
Rättsbidrag Palmén
Preskription Lindblad
Bötes förvandling
2 band Bergsförfat.
1807 års Lagsamling med
tillägg till 1819
Flintbergs Lagfarenhets-
bibliotek sama
anmerk. öfver Sjölagen
sama

Författningssaml. 1808–1860
sama 1860–1876
4 band Kungliga bref
1854 års lagsamling
Öst och West Göta Lagen
3 band bref och reskripta
[3 epäselvää riviä]
Caloni handskriften arbeten
medmera 3 band Sauren exsekt. verk
5 band diverse författning.
1734 Svensk Lag

Perander ja Westzynthus ovat ainoat Kuopion pormestareista, joiden kirjoja kaupattiin kaupungin huutokauppakamarissa. Kuopion perukirja-aineisto kuitenkin paljastaa, että myös pormestari Johan Fredrik Sundbergillä (1787–1831, pormestarina 1817–1831) oli varsin laaja oikeudellisten kirjojen kokoelma.⁷⁸ Lisäksi huutokauppaluettelot osoittavat, että pormestari Karl Johan Benjamin Fabritius (1845–1889, pormestarina 1870–1879, sen jälkeen lääninsihteeri)⁷⁹ hankki itselleen lukuisia oikeudellisia kirjoja vuonna 1871 ja 1873 edesmenneen kruununvouti V. Norringin ja notaari A. W. Karjalaisen konkurssipesien huutokaupoista.⁸⁰ Onkin ymmärrettävää, että oikeudellisesti koulutetut pormestarit omistivat keskimääräistä enemmän oikeudellista kirjallisuutta ja olivat niitä henkilöitä, joilla oli Kuopion kaltaisessa kaupungissa 1800-luvulla laaja-alaisin oikeudellinen oppineisuus ja kirjallisuus.

6. Lopuksi

Oikeudellisen ja muun kirjallisuuden kasvava esiintyminen 1800-luvun perukirjoissa ja huutokauppaluetteloissa kertoo jo 1700-luvulla alkaneesta lukemisharrastuksen lisääntymisestä ja kirjojen leviämisestä oppineiden piirien ulkopuolelle.⁸¹ Kuopiossakin kirjojen omistus alkoi lisääntyä etenkin 1800-luvun jälkipuolella.⁸² Erityisesti suomenkielisen kirjallisuuden lisääntyminen oli kytköksissä myös fennomaanien tavoitteisiin ja kansanvalis-

⁷⁸ Perukirjat, Eb:3, 1831–1835, Kuopion raastuvanoikeuden arkisto, KA Joensuu; Vasara-Aaltonen 2018; Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Johan Fredrik Sundberg*. Verkkojulkaisu 2005. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/22.11.2018>.

⁷⁹ Veli-Matti Autio, *Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Fabritius, Karl Johan Benjamin*, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899/22.11.2018>.

⁸⁰ Huutokaupat 22.–23.5.1871, 26.6.1873, Cb: 6, 1869–1874, Kuopion maistraatin arkisto, KA Joensuu.

⁸¹ Ks. esim. Laine 2006, s. 308–309.

⁸² Toivanen 2000, s. 123–125.

tuspyrkimyksiin.⁸³ Kirjallisuus oli saavutettavissa aiempaa isommalle ja moninaisemmalle joukolle ihmisiä. Oikeudellisessa kirjallisuudessa tämä oli nähtävissä erityisesti oikeudellisten käsikirjojen suosiossa.

Oikeudellisen kirjallisuuden omistaminen kertoo myös paljon siitä hallinnollisesta elämästä ja oikeuskulttuurista, joka 1800-luvun pienehkössä suomalaiskaupungissa vallitsi. On tärkeää huomata, että suurin osa – yli 80 prosenttia – oikeudellisen kirjallisuuden ostajista ei ollut oikeudellisen koulutuksen saaneita juristeja. Sen sijaan moni näistä henkilöistä kohtasi kuitenkin työssään oikeudellisia kysymyksiä, eivätkä he siten suinkaan olleet oikeudellisia ummikoita koulutuksen puutteestaan huolimatta. Kaupunkien hallinto pyöri suurimpia kaupunkeja lukuun ottamatta pitkään enimmäkseen maallikkovirkamiesten varassa. Pormestarit olivat toki juristeja, mutta esimerkiksi Kuopion maistraatin raatimiehet – ja samalla siis raastuvanoikeuden jäsenet – olivat pitkään kaikki maallikoita. Tästä hyvänä esimerkkinä käy sorvari ja raatimies Ehnberg, joka vaikutti vuosikymmeniä Kuopion maistraatissa ja raastuvanoikeudessa. Myös muissa tehtävissä, esimerkiksi notaarina, sihteerinä, kirjurina – tai Kuopion pitäjän puolella nimismiehenä – joutui tekemisiin oikeudellisten kysymysten kanssa. Nämäkin virat olivat vain harvoin koulutettujen juristien käsissä. Toisaalta myös monessa muussa työssä oli hyötyä oikeudellisesta tietämyksestä. Esimerkiksi kauppiaat ja kirjanpitäjät luonnollisesti hyötyivät lainsäädännön tuntemisesta.

Myös moni kuopiolainen, jolla ei ollut mitään selkeää kytöstä (oikeus)hallintoon, osti silti oikeudellisia kirjoja – usein lakikirjoja ja maallikoille suunnattuja oikeudellisia käsikirjoja. Sopimusten, testamenttien, kauppakirjojen ja muiden laatiminen sujui varmasti helpommin, kun apua löytyi käsikirjoissa olevista asiakirjamalleista. Tavallinen kaupunkilainen saattoi myös ajaa omaa asiaansa oikeudessa ja tehdä valituksia vaikkapa kuvernöörille tai hovioikeuteen. Näissäkin tilanteissa oppaista oli hyötyä. Sen lisäksi on muistettava, että asianajo oli Kuopiossa pitkään maallikkoasioitsijoiden ja sivutoimisesti asianajoa hoitaneiden virkamiesten käsissä.⁸⁴ Jotkut näistä oikeudellista kirjallisuutta hankkineista henkilöistä ovatkin saattaneet hoitaa oikeudessa toimeksiantoja toisten puolesta.

Huomionarvoista on, että erilaiset tavalliselle kansalaiselle tai oikeudellisesti kouluttamattomille virkamiehille suunnatut käsikirjat olivat hyvin edustettuina Kuopion huuto-kauppa-aineistossa. Yhdistettynä siihen seikkaan, että valtaosa huutokaupoissa oikeudellista kirjallisuutta ostaneista henkilöistä ei ollut yliopistokoulutettuja juristeja, käsikirjojen

⁸³ Anna Kuismin, *Ideal Types and Odd Men Out: Legal Literacy and Social Mobility in Nineteenth-Century Finland*, s. 119–144 teoksessa Korpiola (ed.) 2019, s. 122.

⁸⁴ Tiedot perustuvat tekeillä olevaan tutkimukseeni asianajosta Kuopion raastuvanoikeudessa, jota varten olen tutkinut raastuvanoikeuden pöytäkirjoja vuosilta 1825, 1850, 1875 ja 1900, Ca:8 Varsinaisasiain pöytäkirjat 1825, Ca:33 Varsinaisasiain pöytäkirjat 1850, Ca:58 Varsinaisasiain pöytäkirjat 1875, Cba:31 I osaston varsinaisasiain pöytäkirjat 1900; Cbb:33 II osaston varsinaisasiain pöytäkirjat 1900, Kuopion raastuvanoikeuden arkisto, KA Joensuu. 1800-luvun suomalaisesta asianajosta yleisemmin, ks. Heikki Pihlajamäki, *Kansan ja esivallan välissä. Suomalaisen asianajajakunnan historia*. Edita 2009, s. 76–142.

Kuopion vuonna 1886 valmistunut raatihuone, jossa raastuvanoikeuskin piti istuntonsa.
Kuva: Historian kuvakokoelma, Museovirasto.

suosio kertoo siitä, että oikeudelliselle tietämykselle oli 1800-luvun Suomessa suuri tarve myös maallikoiden keskuudessa. Oikeudellisten käsikirjojen hyödyllisyyttä käsiteltiin myös sanomalehdissä kuten *Kuopion Sanomissa* vuonna 1857, jossa hehkutettiin uutta teosta *Kaawa-Kirja eli Osoitus kuinka laillisia kirjoja kirjoitetaan Esi-Wallalle ja Erityisille* (1856): ”(...) on tämä kirja hywin tarpeellinen ja kiitollisuudella meidän nuorten kirjoitusmiestemme vastaan-otettava, warsinkin nyt kuin aletaan jo kaikkiin oikeuksiin ottaa suomeksikin kirjoitettuja kirjoja (...)”⁸⁵ Kyseinen teos oli vielä kuopiolaista tekoa, sillä sen oli koonnut paikallinen voimistelunopettaja Tobias Serenius⁸⁶ ja se oli painettu Kuopiossa Karstenin kirjapainossa. Kun vuonna 1881 juhlittiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran 50-vuotista olemassaoloa, lehti nosti nimenomaisesti esille seuran panoksen myös oikeudellisen kirjallisuuden saralla: ”Mutta aiwan uutta, waikka kyllä yhtä tärkeätä vaikutusala on Seura raiwannut suomalaiselle kirjallisuudelle lakiteosten toimittamalla. W. 1863 saatiin lainopillinen käsikirja aikaan ja kohta sen jäljestä aljettiin kokonansa uudelleen kääntää

⁸⁵ *Kuopion Sanomat* 4.4.1857, s. 2.

⁸⁶ Kiinnostava yksityiskohta on, että Sereniuksen pojasta Felix Sereniuksesta (1857–1920, vuodesta 1906 lähtien Saarikoski) tuli sittemmin Turun hovioikeuden asessori, Senaatin oikeusosaston varapuheenjohtaja ja asianajaja. Ks. Veli-Matti Autio, *Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Serenius (Saarikoski), Felix Florentin*. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899> 3.1.2019.

Ruotsin Waltakunnan Lakia vuodelta 1734, joka kauwan on ollut ja vieläkin on wapautemme ja yhteiselämämme wakawa tuki.⁸⁷ Sekä oikeudellisen tiedon saaminen maallikolle ymmärrettävissä olevaan muotoon että sen tiedon saatavuus suomen kielellä olivat 1800-luvun jälkipuolella tärkeitä kysymyksiä niin Kuopiossa kuin muuallakin Suomessa.⁸⁸ Suomenkielisiä lakikirjoja ja käsikirjoja näkyikin huutokaupoissa nimenomaan 1800-luvun lopulle tultaessa. On syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että lähes kaikissa huutokaupoissa oikeudelliset kirjat löysivät uudet omistajat. Kiinnostusta siis riitti.

Vaikka juristit olivat vähemmistössä huutokauppaluetteloista löytyvissä oikeudellisen kirjallisuuden ostajissa, voidaan kuitenkin huomata, että suurimmat oikeudellisten kirjojen kokoelmat kuuluivat juristeille. Tässä pormestarit Perander ja Westzynthius toimivat esimerkkeinä.⁸⁹ On toki aivan luonnollista, että maallikot tyytyivät niihin teoksiin (lakikirja tai -kokoelma ja käsikirja), joista saivat riittävät vastaukset vastaantuleviin oikeudellisiin kysymyksiin, kun taas juristeilla oli varmasti kiinnostusta ja varallisuutta kartuttaa laajempaa oikeudellista kotikirjastoa.

On toki pidettävä mielessä, etteivät huutokauppaluettelot pysty tyhjentävästi vastaamaan kaikkiin oikeudellisen kirjallisuuden omistamista koskeviin kysymyksiin. Ne eivät kerro syytä sille, miksi joku hankki kyseisiä kirjoja eivätkä sitä, miten ostajat käyttivät hankkimaansa kirjallisuutta.⁹⁰ Silti oikeudellisen kirjallisuuden huutokauppojen tarkastelu osoittaa, että oikeudellinen tietotaito jakautui suhteellisen laajalle joukolle kaupunkilaisia, ja että oikeudellisen tietämyksen kirjon on täytynyt olla varsin laava: yliopistokoulutetun juristin ja täyden oikeudellisen ummikon väliin on mahtunut hyvin eritasoisia oikeudellista tietotaitoa. Oikeudellinen kirjallisuus – ja etenkin oikeudelliset käsikirjat – lisäsi taval-lisenkin kaupunkilaisen mahdollisuuksia kerryttää oikeudellista osaamistaan, mikä puolestaan saattoi mahdollistaa sosiaalisen nousun omassa paikallisyhteisössä.⁹¹ Kuopiolaisista voisi mainita esimerkiksi sorvari Ehnbergin, joka toimi vuosikausia raatimiehenä ja edusti Kuopiota jopa valtiopäivillä. Käsityöläisten oli vaikeampaa saada kaupungin tärkeitä luottamustoimia kuin kauppiaiden, mutta Ehnberg onnistui saavuttamaan myös varakkaiden kauppiaiden luottamuksen ja arvostuksen päteväenä kaupungin virkamiehenä ja pystyi siten hoitamaan tointaan kymmeniä vuosia. Ehnbergin lapsista neljä opiskeli yliopistossa, ja kahdesta heistä tuli sittemmin juristeja.⁹²

Kuopion huutokauppaluettelot kertovat tarinaa siitä, kuinka lakikirjalla oli paikkansa

⁸⁷ Kuopion Sanomat 30.6.1881, s. 1.

⁸⁸ Oikeudellisesta tietotaidosta, oikeudellisesta kirjallisuudesta ja kielikysymyksestä, ks. Kuismin 2019, s. 121–127.

⁸⁹ Ks. pormestareiden suurista kirjakokoelmista 1700-luvulla, Korpiola 2019b, s. 159.

⁹⁰ Ks. myös Parland-von Essen 2008, s. 12–13.

⁹¹ Ks. Kuismin 2019, s. 126–134, 138–139.

⁹² Olavi Wanne, Kuopion lukio. Lukiolaiselämäkerrat 1844–72. Suomen Sukututkimusseura 1959, s. 11, 14, 29, 33.

hyvin erilaisten kaupunkilaisten kirjahyllyissä. Räätäli Liljanderilla, eläinlääkäri Neuvosella, kasööri Walleniuksella, maisteri Andelinilla, notaari Karjalaisella ja pormestari Westzynthiuksella oli kaikilla omat syynsä kartuttaa omaisuuttaan oikeudellisella kirjallisuudella. He edustivat erilaisia tehtäviä ja eri asemaa kaupungissa, mutta yhteistä heille oli, että he katsoivat tarpeelliseksi hankkia oikeudellista kirjallisuutta.